

تبیین نقش مؤلفه‌های نظامی در ارتقاء قدرت دریایی

حسن مقصدلو^۱
محمود براتیان^{۲*}
غلام‌رضا طحانی^۳

نوع مقاله: پژوهشی

چکیده

با توجه به موقعیت استراتژیک جمهوری اسلامی ایران و دسترسی داشتن به آب‌های آزاد جهان، لازم است که کشور از قدرت دریایی مناسبی جهت برقراری امنیت و گسترش مرزهای دریایی برخوردار باشد. امروزه درصد بالایی از تجارت جهانی از طریق دریاها تأمین می‌شود و این امر ضرورت داشتن قدرت دریایی نظامی را نشان می‌دهد. هدف پژوهش تبیین نقش مؤلفه‌های نظامی در ارتقاء قدرت دریایی است. در این مقاله شاخص‌های ناوگان دریایی، پایگاه‌های دریایی و ناوگان هوایی جهت ارتقاء قدرت نظامی دریایی در نظر گرفته شده‌اند. در این راستا از روش توصیفی و تحلیل آمیخته با تکیه بر اسناد و منابع کتابخانه‌ای برای گردآوری اطلاعات و همچنین ارائه پرسشنامه به جامعه نمونه استفاده شده است. جامعه آماری این تحقیق شامل ۱۴۵ نفر از صاحب‌نظران در نیروی دریایی راهبردی ارتش جمهوری اسلامی ایران، وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح، سازمان بنادر و دریانوردی، کشتیرانی جمهوری اسلامی ایران، شرکت ملی نفتکش جمهوری اسلامی ایران می‌باشد که با استفاده از فرمول کوکران حجم نمونه برابر ۱۰۵ نفر حاصل شد. تجزیه و تحلیل و مقایسه نتایج مطالعه اسناد و مدارک و پرسش‌نامه در خصوص میزان تأثیرگذاری مؤلفه‌های نظامی در ارتقاء قدرت دریایی، به‌خوبی بیانگر این است که بهره‌گیری از ناوگان دریایی مجهز، پایگاه‌های دریایی و ناوگان هوایی مناسب، به روند پیشرفت و ارتقاء قدرت دریایی کشور کمک شایانی خواهد کرد.

واژه‌های کلیدی:

قدرت دریایی، ناوگان دریایی، پایگاه دریایی، ناوگان هوایی.

^۱ کارشناسی ارشد مدیریت دفاعی دانشگاه فرماندهی و ستاد آجا، تهران، ایران.

^۲ عضو هیئت علمی دانشگاه فرماندهی و ستاد آجا، تهران، ایران.

^۳ عضو هیئت علمی دانشگاه فرماندهی و ستاد آجا، تهران، ایران.

* نویسنده مسئول: Email: m.baratian@casu.ac.ir

مقدمه

دریا از دیدگاه نظامی و تجاری، نقش بسیار مهمی در قدرت و توانایی کشورها در دستیابی به فرصت‌ها و امکانات در همه زمینه‌ها ایفا می‌کند. این مسئله موجب گردیده تا کشورهایی که به آب‌های آزاد دسترسی داشته و یا دارای مرز آبی مشترکی با دیگر کشورها هستند، در جهت رسیدن به قدرت دریایی تلاش نمایند. با وجود منابع حیاتی و اقتصادی کلان جمهوری اسلامی ایران در آب‌های خلیج فارس، دریای عمان و دریای خزر، به سهولت می‌توان دریافت که چه قدرتهای مجهزی در حال و آینده منافع حیاتی کشورمان را در دریا تهدید می‌کنند و اگر کشورمان یک قدرت دریایی کارآمد نداشته باشد، قطعاً از نظر امنیت، اقتصاد، توسعه، ثبات و رفاه عمومی به شکل جدی در معرض خطر قرار خواهد گرفت (طحانی، ۱۳۸۸). همچنین باید به خاطر داشت که یکی از الزامات تسلط بر مسیرهای دریایی، تداوم حضور است و این بدان معنی است که باید شرایطی را مهیا کرد که به واسطه آن بتوان وسعت و زمان حضور دریایی را توسعه بخشید. از ملزومات شناخته‌شده ایجاد این شرایط، می‌توان به ایجاد پایگاه‌های دریایی اشاره کرد (جعفری طهرانی، ۱۴۰۰). ناوگان هوایی اکنون بخشی جدایی‌ناپذیر از نیروی دریایی ارتش و یک ابزار اساسی در اعمال قدرت دریایی است که نقش‌های اصلی آن در نبرد ضدزیردریایی، دفاع هوایی از ناوگان و کاروان‌های دریایی و همچنین حملات هوایی علیه اهداف زمینی یا در سطح دریا است (Mansergh, 1950).

در پژوهش فکری با عنوان «پیشرفت و ارتقاء قدرت دریایی ج.ا. ایران با تأکید بر ظرفیت‌های سواحل مکران»، به تبیین چگونگی استفاده از ظرفیت‌های دفاعی-امنیتی، اجتماعی-فرهنگی، سیاسی و اقتصادی سواحل مکران برای پیشرفت و ارتقاء قدرت دریایی ج.ا. ایران پرداخته شد. نتایج حاصل از این پژوهش بیانگر این بود که موقعیت و ظرفیت‌های ممتاز سواحل مکران، باید به‌عنوان بستری برای رشد و شکوفایی تمامی ابعاد قدرت دریایی (ناوگان نظامی، ناوگان تجاری و علوم، صنایع و زیرساخت‌های دریایی) موردتوجه قرار گیرد. در طرح تحقیق مطالعه گروهی با عنوان «معماری قدرت دریایی جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۱۴»، محققان به دنبال تعیین ارتباط بین اجزاء و عناصر تشکیل‌دهنده قدرت دریایی ج.ا. ایران، تعیین نقش و قابلیت‌های اجزاء و کارکردهای آن جهت ترسیم یک وضعیت مطلوب از قدرت دریایی جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۱۴ بودند و به معماری قدرت دریایی ج.ا.ا. به‌عنوان مهم‌ترین عامل در سازگار کردن مؤلفه‌های قدرت توجه خاص شده بود تا با تکیه بر آن، از وضعیت موجود به سمت وضع مطلوب و آرمانی گام برداشته شود. همچنین از تطبیق اقدامات و تجارب سایر کشورهای پیشرو در قدرت دریایی با محیط دریایی جمهوری اسلامی ایران، الگوی معماری قدرت دریایی جمهوری اسلامی

ایران تدوین و ارائه شد. تحقیق دانشجویان کارشناسی ارشد مدیریت دفاعی دانشگاه دافوس آجا با عنوان «تبیین ساختار و توانمندی‌های نیروی دریایی آب‌های آبی و تأثیر آن بر قدرت دریایی» بیانگر آن بود که امروزه استراتژی و جنگ دریایی نمی‌تواند به‌تنهایی پیروزی نظامی گسترده‌ای در سطح جهان را تضمین نماید و انقلاب فناوری ارتباطات، پیشرفت‌های سرنوشت‌ساز هوایی و موشکی و عوامل متعدد دیگر موجب شده است که استراتژی دریایی اعتبار سنتی خود را از دست بدهد و به سمت‌وسوی استراتژی دریایی قرن بیست و یکم یا نیروی دریایی آب‌های آبی پیش برود. از نظر منفرد در مقاله «نقش راهبرد دریایی در توسعه قدرت دریایی جمهوری اسلامی ایران»، با توجه به جایگاه ویژه ژئواستراتژیک جمهوری اسلامی ایران در منطقه و جهان، برخورداری از مناطق دریایی ویژه، دارا بودن سواحل طولانی در مجاورت خلیج فارس، تنگه هرمز، دریای عمان، دریای خزر، داشتن سابقه طولانی دریانوردی و نیروی انسانی مستعد و پویا، لزوم اتخاذ راهبرد دریایی به‌عنوان راهبرد غالب در دستیابی به اهداف ملی و صیانت از منافع ملی و ارتقای سطح قدرت ملی در منطقه و جهان کاملاً محسوس بوده و توجه ویژه نخبگان سیاسی، برنامه‌ریزان و دولتمردان را به این امر طلب می‌نماید. همچنین محقق جهت رشد و توسعه جایگاه دریایی کشور، ایجاد وزارت دریاداری، احیا یک نیروی دریایی قدرتمند، خودکفایی در ساخت یگان‌های شناور رزمی و بهره‌گیری از بهترین، تواناترین، کارآفرین‌ترین، متعهدترین نیروها در بخش دریا را پیشنهاد نمود.

هدف از تحقیق این است که با استفاده از روش توصیفی و تحلیل آمیخته با تکیه بر اسناد و منابع کتابخانه‌ای برای گردآوری اطلاعات و همچنین ارائه پرسشنامه به جامعه آماری متشکل از متخصصان حوزه قدرت دریایی به تبیین نقش مؤلفه‌های نظامی قدرت دریایی پردازیم. جامعه آماری و جامعه نمونه این تحقیق شامل صاحب‌نظران و متخصصین راهبردی حوزه قدرت دریایی در نیروی دریایی راهبردی ارتش جمهوری اسلامی ایران، وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح، سازمان بنادر و دریانوردی، کشتیرانی جمهوری اسلامی ایران و شرکت ملی نفت کش جمهوری اسلامی ایران می‌باشد که با بررسی به‌عمل‌آمده جامعه آماری تعداد ۱۴۵ نفر در نظر گرفته شده است. در این تحقیق برای محاسبه حجم نمونه از فرمول کوکران استفاده شده است که پس از محاسبه مقدار آن ۱۰۵ نفر به‌دست آمد. تجزیه و تحلیل و مقایسه نتایج مطالعه اسناد و مدارک (تجزیه و تحلیل کیفی) و نیز تجزیه و تحلیل آماری و نتایج حاصله از پرسش‌نامه (تجزیه و تحلیل کمی) در خصوص میزان تأثیرگذاری مؤلفه‌های نظامی در ارتقاء نیروی دریایی، به‌خوبی بیانگر این خواهد بود که شاخص‌های احصاء شده در مرحله کیفی به‌درستی مورد توجه قرار گرفته و در مرحله کمی نیز مورد

تأیید واقع شده‌اند. در نتیجه می‌توان بیان داشت که با برنامه‌ریزی هدفمند و به‌کارگیری مناسب ناوگان دریایی، پایگاه‌های دریایی و ناوگان هوایی، ارتقاء قدرت دریایی کشور در حوزه نظامی و درخشش در عرصه‌های بین‌المللی میسر خواهد شد.

سوال اصلی پژوهش حاضر، این است که چگونه می‌توان قدرت دریایی کشور را در حوزه نظامی ارتقاء داد؟ سوالات فرعی پژوهش نیز به ترتیب عبارتند از: میزان تأثیر ناوگان دریایی به عنوان مؤلفه‌ی نظامی قدرت دریایی چقدر است؟ میزان تأثیر پایگاه‌های دریایی به عنوان مؤلفه‌ی نظامی قدرت دریایی چقدر است؟ میزان تأثیر ناوگان هوایی به عنوان مؤلفه‌ی نظامی قدرت دریایی چقدر است؟

مبانی نظری و پیشینه‌های پژوهش

مبانی نظری

الف- ناوگان دریایی

ناوگان دریایی در حقیقت حافظ و اعمال‌کنندگان اصلی قدرت دریایی هستند. نقش اصلی ناوگان دریایی تسلط بر ارتباطات در دریاست. این تسلط شامل دفاع از ارتباطات خودی و توانایی قطع ارتباطات دریایی دشمن در صورت لزوم می‌باشد و هدف نهایی آن نیز از بین بردن مقاومت نیروی دشمن است. البته امروزه سیطره دریایی تا حدودی محدود شده و فناوری‌های نوین تسلیحاتی، امکان تسلط بر دریا را از بین برده است و دیگر نمی‌توان از سلطه بر دریا برای استفاده انحصاری خود یا جلوگیری از استفاده دشمن از آن سخن به میان آورد و این امر فقط در معنای محدودی قابل توجیه است (اخگر، ۱۳۹۱).

جمهوری اسلامی ایران با توجه به نقش و اهمیت نیروی دریایی در امنیت و توسعه کشور، به تقویت این جنبه از قدرت پرداخت و اقدامات زیادی انجام داد؛ تا جایی که هم‌اکنون نیروی دریایی ایران در آب‌های خلیج فارس، به‌صورت یک نیروی برتر و بدون رقیب درآمد و به اهداف خود در آب‌های بین‌المللی و آزاد می‌اندیشد. با توجه به اصول اولیه انقلاب اسلامی که پیشرفت و توسعه در همه امور را از ارکان اصلی توسعه می‌داند، ناوگان دریایی جمهوری اسلامی ایران از انواع ناو جنگی، ناوشکن، ضد دریایی، ناوهای لجستیک، ناوهای مین‌روب، ناوچه‌های ضد دریایی و کشتی و غیره تشکیل گردید. قایق‌های توپدار ایران که در جنگ تحمیلی با قدرت و سرعت خود به مقابله با دشمن می‌پرداخت، از دیگر پتانسیل‌های نیروی دریایی ایران است. زیردریایی‌های ایران نیز از جمله ظرفیت‌های نیروی دریایی است که در خدمت ناوگان دریایی مشغول به کار می‌باشند (صادقی، ۱۳۹۵).

در حوزه ناوگان نظامی دریایی، سرمایه‌گذاری بر روی طرح‌های زیرسطحی سبک و شناورهای موشک‌انداز و اژدرافکن تندرو، پس از اعمال فشار آمریکایی‌ها بر کشورمان و تغییر منبع تأمین تسلیحات و تکنولوژی دریایی، از کشورهای غربی به کشورهایمانند روسیه، چین و کره‌ی شمالی آغاز شد. شناورهای قدیمی همانند ناوچه‌های کلاس الوند و یا شناورهای کلاس کمان، به موشک‌ها و سامانه‌های مدرن، مانند موشک ضدکشتی تجهیز شدند که البته زمزمه‌هایی مبنی بر خرید موشک‌های قدرتمندی چون موسکیت و یا یاخونت نیز به گوش می‌رسد. ازجمله خریدهای اصلی نیروی دریایی کشورمان، سه فروند زیردریایی روسی کلاس کیلو بود اما در این میان، سیاست‌های بومی‌سازی ساخت تسلیحات دریایی نیز پیگیری شد. زیردریایی‌های کلاس نهنگ و غدیر، شناورهای تندرو موشک‌انداز، اژدر فوق‌سریع حوت، ناوشکن کلاس جماران و ناو محافظ کلاس موج، ازجمله مواردی هستند که حاصل تلاش متخصصان کشورمان در عرصه تولید تسلیحات دریایی هستند (مطالعات گروهی، ۱۳۹۸).

تقسیم پهنه‌های اصلی آب‌های ایران به شکل منطقی از ویژگی‌های کشتی‌های ندسا و نداجا منبعث شده است. نداجا با ناوهای بزرگ قدیمی و کشتی‌های کمکی فعالیت می‌کند که استقامت و کیفیت ماندگاری دریایی موردنیاز برای موشک‌ها و گشت‌های دریایی طولانی‌مدت در آب‌های آزاد را دارد. این وضعیت باعث می‌شود نداجا به شکل یک نیروی مناسب برای استقرار در دریای عمان درآمد تا گشت‌های شناسایی ایران را تا حد ممکن گسترش دهد و همچنین تا حد ممکن نیروهای دشمن را بیرون از سرزمین ایران درگیر نماید. ندسا به شکل نیرویی با قابلهای خیلی کوچک‌تر که بیشتر آن‌ها استقامت و ساختار مناسب برای ماندن در دریا بیشتر از چند روز را ندارند، عمل می‌کند. تعیین مسئولیت اصلی ندسا در خلیج فارس، مزایای طبیعی یک نیروی کوچک، سریع و غیرمتعارف که در حیات خلوت خود فعالیت می‌کند، را تقویت می‌کند. در عین حال، نیروی دریایی ارتش که حرفه‌ای‌تر است در پلتفرم‌های دریای آزاد در خارج از محدوده‌های بسته خلیج فارس عمل می‌نماید و بر گسترش منطقه‌ای خود تمرکز می‌نماید. این تقسیم حوزه‌های عملیاتی، پیچیدگی و عمق دفاع دریایی ایران را افزایش می‌دهد؛ چرا که نیروی دریایی ایران می‌تواند از دریای عمان برای گسترش دفاع سطحی، زیرسطحی و موشک‌کروز در امتداد ساحل جنوب شرقی در فاصله بسیار دورتر از تنگه هرمز استفاده کند (امیری، ۱۳۹۸).

تفوق در تصمیم‌گیری، توانایی است که اجزا را بیشتر مطلع کرده و امکان تصمیم‌گیری دقیق‌تر و سریع‌تر را نسبت به اقدامات دشمن فراهم می‌کند. اطلاعات همیشه یک عامل موردنیاز و حیاتی برای موفقیت ناوگان دریایی است. چرخه تصمیم‌گیری در زمان کنونی کوتاه‌تر و سریع‌تر شده

است و سامانه‌های اطلاعاتی به‌گونه‌ای توسعه پیدا کرده‌اند تا در برابر حملات سایبری مقاوم باشند. تسلیحات در ناوگان زیرسطحی برای نیازهایی طراحی شده است که بتوانند به محیط‌های ساحلی و زیر آب دسترسی پیدا کنند؛ همچنین این تسلیحات بتوانند هرگونه فعالیتی را در محیط‌های اقیانوسی شناسایی، پیش‌بینی، کشف و طبقه‌بندی کنند. شناورهای زیرسطحی توانایی مین‌گذاری را نیز دارا هستند. شناورهای زیرسطحی امروزه به حسگرهایی مجهز شده‌اند که توانایی تحلیل محیطی را دارا بوده و می‌توانند تغییرات محیطی را در آینده پیش‌بینی کنند. شناورهای زیرسطحی همواره باید به فناوری‌هایی مجهز شوند که بتوان از طریق آن تهدیدات در زیر سطح دریا را شناسایی و کشف نمود. این سیستم‌ها شامل سیستم‌های شنود، حسگرهای پیشرفته مغناطیسی، گوی‌های شناور ضد زیردریایی (مین)، حسگرهای رادار، حسگرهای شناسایی کف دریا، حسگرهای الکترواپتیکی هستند که همگی به‌عنوان مصادیقی از فناوری‌های پیشرفته در این حوزه به شمار می‌آیند. قدرت و انرژی از شروط اصلی و عوامل کلیدی برای توانمند شدن ناوگان دریایی کشورها است. دسترسی به فناوری در حوزه انرژی، بر روی سرعت، قدرت، تحمل و پایداری (به‌خصوص در زیردریایی‌ها)، وزن، ثبات، سلاح‌ها، رادارها تأثیر مستقیم دارد. پایداری شناورها بر قدرت نگهداری ابزارآلات تأثیر دارد که این خود می‌تواند بر روی هزینه‌ها نیز تأثیر گذاشته و آن را کاهش دهد. برای استفاده از این فناوری‌ها نیاز است که از نظر هزینه‌ها به‌صرفه باشند، اثربخشی بیشتری وجود داشته باشد و ثبات بیشتری در بخش مدیریت و فرماندهی را شاهد باشیم (Forbes, 2015).

ب- پایگاه دریایی

یکی از الزامات تسلط بر مسیرهای دریایی، تداوم حضور است و این بدان معنی است که باید شرایطی را مهیا کرد که به‌واسطه آن بتوان وسعت و زمان حضور دریایی را توسعه بخشید. از ملزومات شناخته‌شده ایجاد این شرایط، می‌توان به ایجاد پایگاه‌های دریایی اشاره کرد. نکته حائز اهمیت در این خصوص آن است که برای آنکه ایجاد پایگاه بر افزایش قدرت دریایی تأثیرگذار باشد، باید علاوه بر معیار نظامی، به معیارهای غیرنظامی قدرت دریایی، من جمله معیارهای اقتصادی، فیزیکی، حقوقی، سیاسی، فرهنگی و علمی که به‌واسطه ایجاد پایگاه دریایی قابل‌دستیابی هستند نیز توجه شود. با نگرش به گسترش حوزه مأموریتی نیروی دریایی راهبردی ارتش جمهوری اسلامی ایران در آب‌های آزاد جهان، بالأخص اقیانوس هند و چالش‌هایی که این نیرو در عملیات در آب‌های دوردست به‌ویژه در حوزه پشتیبانی از واحدهای شناور خود با آن روبرو است، برخورداری از پایگاه دریایی برون‌مرزی، ضمن تأثیرگذاری راهبردی بر معادلات دفاعی امنیتی و همچنین سیاسی-منطقه‌ای، تأثیر بسزایی بر افزایش عمق عملیاتی و قدرت

منطقه‌ای جمهوری اسلامی ایران در مناطق دریایی اقیانوس‌های هند و اطلس خواهد داشت. در ادامه به برخی از ابعاد ایجاد پایگاه دریایی اشاره می‌شود (جعفری طهرانی، ۱۴۰۰):

➤ بعد ژئوپلیتیکی

بهره‌برداری از ظرفیت ایجاد پایگاه در توسعه روابط سیاسی، اهمیت منطقه غرب اقیانوس هند، اهمیت طراحی الگوی راهبردی ایجاد پایگاه‌های دریایی، پیچیدگی‌های توافق با کشور میزبان جهت احداث پایگاه با توجه به فشارهای قدرت‌های سلطه‌گر و نقش عوامل جغرافیایی در توسعه روابط بین‌الملل و تعاملات سیاسی، از جمله موارد مرتبط با بعد ژئوپلیتیکی ایجاد پایگاه دریایی است.

➤ بعد ژئواستراتژیکی

قرار گرفتن پایگاه در نقاط گلوگاهی، رعایت ملاحظات زمین در تعیین موقعیت پایگاه، برخورداری پایگاه از ظرفیت پدافند غیرعامل، رعایت اختفای پایگاه (ترجیحاً با ماهیت غیر آشکار)، اهمیت حرکت گام‌به‌گام در اجرای الگو با توجه به محدودیت‌های ناشی از فشار قدرت‌ها، نقش عوامل محیط جغرافیایی در ایجاد پایگاه دریایی جهت گسترش حضور دریایی و محدودیت‌های ناشی از نظام سلطه از جمله موارد مرتبط با بعد ژئواستراتژیکی ایجاد پایگاه دریایی است.

➤ بعد دفاعی-امنیتی

تسهیل حضور فرامرزی ج.ا.ایران، ایجاد بازدارندگی دفاعی امنیتی بر مبنای افزایش عمق راهبردی ج.ا.ایران، اعمال نفوذ و سلطه دریایی، توجه به اصول حفاظت فیزیکی، ایجاد ائتلاف دفاعی یا دستیابی به پیمان‌های دفاعی-امنیتی و چالش‌های مربوط به تأمین امنیت پایگاه از جمله موارد مرتبط با بعد دفاعی-امنیتی ایجاد پایگاه دریایی است.

➤ بعد سیاسی

ایجاد وابستگی سیاسی به ج.ا.ایران در کشور میزبان، تکیه بر دیپلماسی دفاعی از طریق مشارکت فعال در رویدادهای دریایی، احیای تمدن دریایی، ائتلاف‌سازی در بعد سیاسی و فشار سیاسی قدرت‌های سلطه‌گر بر کشور هدف در برابر ایجاد پایگاه از جمله موارد مرتبط با بعد سیاسی ایجاد پایگاه دریایی است.

➤ بعد فرهنگی-اجتماعی

تقارب فرهنگی ناشی از اعتقادات مذهبی مشترک، انتقال فرهنگ اسلامی-ایرانی، کاهش مقاومت‌های محیطی، منطقه‌ای و بین‌المللی ناشی از حضور در کشور میزبان، تقویت حس

عزتمندی و تعامل متقابل با کشور میزبان، توجه به الزامات زیست‌محیطی، ارائه خدمات انسان‌دوستانه به مردم کشور میزبان، نقش محور مقاومت در افزایش عمق راهبردی در دریا، مخالفت‌های بومی با ایجاد پایگاه ج. ا ایران در خاک کشور میزبان از جمله موارد مرتبط با بعد فرهنگی-اجتماعی ایجاد پایگاه دریایی است.

➤ بعد علمی-فناوری

تبادل دانش و فناوری دریایی در راستای نیل به پیشرفت دریامحور و تبادل دانش و تجربه در سایر حوزه‌های موردعلاقه از جمله موارد مرتبط با بعد علمی-فناوری ایجاد پایگاه دریایی است.

➤ بعد تجاری-اقتصادی

تأمین امنیت خطوط کشتیرانی تجاری، محافظت از منافع برون‌مرزی، توجیه‌پذیر بودن هزینه ایجاد پایگاه، مشارکت در پروژه‌های سرمایه‌گذاری کشور میزبان، هزینه‌های بالای موردنیاز جهت احداث پایگاه از جمله موارد مرتبط با بعد تجاری-اقتصادی ایجاد پایگاه دریایی است.

➤ بعد آماد و پشتیبانی

ایفای نقش پایگاه مقدم پشتیبانی، استفاده از ظرفیت پایگاه جهت نیل به پیشرفت در تبادل ناوگروه‌ها، ارائه خدمات مستشاری به کشور میزبان و دیگر کشورهای منطقه استقرار، محدودیت‌های ایجادشده توسط قدرت‌های فرامنطقه‌ای جهت پشتیبانی از پایگاه، محدودیت‌های ایجادشده توسط کشور میزبان جهت بهره‌برداری از پایگاه و کارشکنی نظام سلطه در پشتیبانی از پایگاه از جمله موارد مرتبط با بعد آماد و پشتیبانی ایجاد پایگاه دریایی است.

ناوبندر مکران همانند یک پایگاه متحرک دریایی برای جمهوری اسلامی ایران است که نیروی دریایی ارتش آن را با تغییر کاربری به یکی از بزرگ‌ترین ناوبندرهاي بالگردبر تبدیل کرده است که وظیفه پشتیبانی از ناوگروه‌های رزمی نیروی دریایی ارتش در آب‌های بین‌المللی و دوردست به‌ویژه منطقه شمال اقیانوس هند، تنگه باب‌المندب و دریای سرخ را بر عهده دارد. این ناوبندر توانایی حمل ۸۲ هزار تن انواع نیازمندی‌های پشتیبانی یگان‌های شناور رزمی را داشته و قادر است بدون ارتباط با ساحل یک هزار شبانه‌روز دریانوردی کند. مکران با توانایی حمل همزمان ۵ فروند بالگرد درواقع می‌تواند به‌صورت یک پایگاه متحرک هوادریا عمل کرده و با بهره‌گیری از بالگردهای مین‌روب، ضد زیردریایی و رزم سطحی از عملیات نیروهای ویژه و همچنین عملیات موشکی، پشتیبانی کند. ظرفیت حمل یک گردان تکاور دریایی برای انجام عملیات در دریاها

دوردست با استفاده از شناورهای تندرو و زیردریایی‌های مرطوب، بالگردهای مستقر در عرشه پرواز از جمله دیگر قابلیت‌های نوابندر مکران است. این ناو با تجهیز به انواع سامانه‌های به‌روز جمع‌آوری اطلاعات می‌تواند در نقش یک ناو اطلاعاتی به اجرای مأموریت پرداخته و هرگونه اطلاعات را جمع‌آوری، پردازش و تحلیل کرده و از کیلومترها دورتر در اختیار مراکز فرماندهی و کنترل در ساحل قرار دهد. مکران همچنین توانایی ارائه خدمات فنی و طبقات ده‌گانه آمادی شامل آب، سوخت، مهمات و غیره را دارد ("نوابندر مکران در رزمایش دریایی اقتدار به نیروی دریایی ملحق شد"، ۱۳۹۹).

ج- ناوگان هوایی

ناوگان هوایی اکنون بخشی جدایی‌ناپذیر از نیروی دریایی ارتش و یک ابزار اساسی در اعمال قدرت دریایی است. یکی از نقش‌های اصلی ناوگان هوایی، در نبرد ضدزیردریایی برای محافظت از ارتباطات دریایی است. دیگر نقش‌های عمده آن، دفاع هوایی از ناوگان و کاروان‌های دریایی و همچنین حملات هوایی علیه اهداف زمینی یا در سطح دریا است (Mansergh, 1950).

نبرد ضد زیردریایی

اولین نقش اصلی ناوگان هوایی، نبرد ضدزیردریایی است و در این مورد هواپیمای نیروی دریایی دو وظیفه اصلی را برای انجام دارد. وظیفه اول جست‌وجوی زیردریایی‌های دشمن به منظور اجتناب از آن‌ها توسط شناورهای سطحی و کاروان‌های دریایی و وظیفه دوم حمله به زیردریایی‌ها یا شناورهای سطحی کمک‌کننده آن‌ها است. هواپیمای ضدزیردریایی باید بتواند یک زیردریایی در سطح آب را از فواصل قابل توجهی تشخیص دهد و بنابراین به یک رادار جست‌وجو نیاز دارد. باید دارای سرعت کافی برای رسیدن به ایستگاه خود بدون تأخیر بی‌دلیل در شرایط بادگیرهای شدید را داشته باشد (Mansergh, 1950).

دفاعی هوایی از دریا

توانایی نگه داشتن یا به دست گرفتن فرماندهی هوا در مناطقی که در معرض حمله هوایی دشمن قرار دارند و نیروهای سطحی یا کاروان‌های ما باید از آن عبور کنند، کاملاً حیاتی است. در مناطقی که این کار توسط جنگنده‌های مستقر در ساحل امکان‌پذیر نباشد، جنگنده‌های نیروی دریایی باید برای این منظور در دسترس باشند. مواردی نیز وجود دارد که برای دفاع هوایی یک منطقه، به ترکیبی از کشتی و هواپیماهای مستقر در ساحل نیاز است. نقش دفاع هوایی از دریا را می‌توان به دو دسته اصلی تقسیم کرد (Mansergh, 1950):

- دفاع از کاروان‌ها که شامل جلوگیری از سایه‌افکنی هواپیماهای دشمن است.

• دفاع از ناوگان که شامل جلوگیری از حملات هوایی در مقیاس کامل در آب‌های اطراف بمب‌افکن‌ها و هواپیماهای جنگنده دشمن است.

حملات هوایی

آخرین نقش از سه نقش اصلی ناوگان هوایی اجرای حملات هوایی است. این حملات را می‌توان به صورت ضدکشتی و ضدساحل تقسیم‌بندی کرد؛ اگرچه به وضوح بهتر است که یک هواپیما بتواند هر دو وظیفه را انجام دهد. یک هواپیمای مخصوص حملات هوایی باید توانایی حمل انواع سلاح‌های تهاجمی را داشته باشد و همچنین دارای سرعت بالایی باشد تا شانس خوبی برای اجتناب از رویارویی با جنگنده‌های دشمن و ضدهوایی داشته باشد. طبیعتاً هرچه برد هواپیمای حملات هوایی بیشتر باشد بهتر است و باید بتواند در انواع آب و هوا و شبانه روز فعالیت کند که بیانگر الزامی بودن رادار است (Mansergh, 1950).

پیشینه‌های پژوهش

جدول (۱) پیشینه تحقیقات انجام شده

ردیف	عنوان پژوهش	سؤال عمده پژوهش	نتایج پژوهش
۱	معماری قدرت دریایی جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۱۴	معماری قدرت دریایی جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۱۴ چیست؟	• ارکان جهت‌ساز حاکم بر معماری قدرت دریایی ج ا ایران به‌دست‌آمده است. • توصیف شرایط و مقتضیات محیط دریایی در افق ۱۴۱۴ • بررسی تجربیات قدرت‌های دریایی منطقه‌ای و فرمانطقه‌ای در معماری قدرت دریایی مشخص شده است. • ترسیم تصویر مطلوب قدرت دریایی آینده ج.ا. ایران در افق ۱۴۱۴ • تعیین نقش‌ها، قابلیت‌ها، ویژگی‌ها و کارکردهای اصلی قدرت دریایی بررسی شده است. • تعیین اجزای اصلی قدرت دریایی ج.ا. ایران در افق ۱۴۱۴ و جهت‌گیری‌های حاکم بر هرکدام از اجزا مشخص شده است. • تعیین الگوی کلان تعامل درونی و بیرونی قدرت دریایی به‌دست‌آمده است.
۲	پیشرفت و ارتقاء قدرت دریایی ج.ا. ایران با تأکید بر ظرفیت‌های سواحل مکران	قدرت دریایی ایران تا چه اندازه در روندهای موجود در خلیج فارس	• ظرفیت‌های مهم اجتماعی و فرهنگی سواحل مکران عبارت‌اند از: همگرایی قومی، مذهبی و زبانی مردمان، جمعیت ساکن در سواحل جنوب شرق، ظرفیت‌های آموزشی موجود، فرهنگ بومی دریایی مردمان و فرصت‌های شغلی مرتبط با دریا.

نتایج پژوهش	سؤال عمده پژوهش	عنوان پژوهش	ردیف
• از ظرفیت‌های فرهنگی اجتماعی سواحل مکران، می‌توان به‌عنوان چرخه‌ای قابلیت‌ساز، به‌منظور احیا و استقرار تمدن دریایی در سواحل جنوب شرق و تولید قدرت دریایی بهره جست. • پیاده‌سازی برنامه‌های ملی و افزایش اعتماد عمومی در سواحل مکران، به‌منظور ایجاد همگرایی قومی و مذهبی در منطقه، به‌عنوان عاملی زیرساختی، از ارتقاء قدرت دریایی حمایت خواهد نمود.	تأثیرگذار بوده است؟		
• باید قدرت دریایی فراگیر داشته باشیم و این به معنای این است که از مفاهیم تهدیدزا پرهیز شود و قدرت دریایی را باید در فضای عمل نشان دهیم. • برای داشتن نیروی دریایی قدرتمند، تجهیزات لازم است اما کافی نیست و بایستی مفاهیم کاربردی قدرت دریایی را درک نمود. • نیروی دریایی قدرتمند بایستی قابلیت اعزام نیرو به فراسوی دریا‌های ساحلی و توانایی برقراری امنیت دریایی را داشته باشد. • ابعاد و زوایای قدرت دریایی برای افکار عمومی و همچنین حوزه نخبگی مخصوصاً دولت‌مردان تبیین و اطلاع‌رسانی شود. • پرهیز از انجام اقدامات تک‌بعدی با برد بسیار محدود و استفاده از راهبردهای چندوجهی پیچیده متناسب با منافع ملی در دریا. • تبیین واقعیات موجود در محیط‌های پیرامون با توجه به تأثیر گفتمان جدید قدرت دریایی منطقه‌ای در هندسه‌ی نوین قدرت جهانی.	برای دستیابی به نیروی دریایی آب‌های آبی به چه قابلیت‌هایی باید دست‌یافت؟	تبیین ساختار و توانمندی‌های نیروی دریایی آب‌های آبی و تأثیر آن بر قدرت دریایی	۳

ردیف	عنوان پژوهش	سؤال عمده پژوهش	نتایج پژوهش
۴	نقش راهبرد دریایی در توسعه قدرت دریایی جمهوری اسلامی ایران	اتخاذ راهبرد دریایی چه تأثیری بر ارتقاء قدرت دریایی جمهوری اسلامی ایران دارد؟	با توجه به جایگاه ویژه ژئواستراتژیک جمهوری اسلامی ایران در منطقه و جهان، برخورداری از مناطق دریایی ویژه، دارا بودن سواحل طولانی در مجاورت خلیج فارس، تنگه هرمز، دریای عمان، دریای خزر، داشتن سابقه طولانی دریانوردی و نیروی انسانی مستعد و پویا، لزوم اتخاذ راهبرد دریایی به‌عنوان راهبرد غالب در دستیابی به اهداف ملی و صیانت از منافع ملی و ارتقاء سطح قدرت ملی در منطقه و جهان کاملاً محسوس بوده و توجه ویژه نخبگان سیاسی، برنامه‌ریزان و دولتمردان را به این امر طلب می‌نماید.

روش‌شناسی پژوهش

در این مقاله که از نوع تحقیق کاربردی است از روش توصیفی و تحلیل آمیخته با تکیه بر اسناد و منابع کتابخانه‌ای برای گردآوری اطلاعات و همچنین ارائه پرسشنامه به جامعه آماری به عنوان روش جمع‌آوری اطلاعات میدانی استفاده شده است. جامعه آماری و جامعه نمونه این تحقیق شامل صاحب‌نظران و متخصصین راهبردی حوزه قدرت دریایی در نیروی دریایی راهبردی ارتش جمهوری اسلامی ایران، وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح، سازمان بنادر و دریانوردی، کشتیرانی جمهوری اسلامی ایران، شرکت ملی نفت‌کش جمهوری اسلامی ایران می‌باشد که با بررسی به‌عمل‌آمده تعداد ۱۴۵ نفر در نظر گرفته شده است. در این تحقیق برای محاسبه حجم نمونه از فرمول کوکران استفاده شده است که به صورت ذیل است:

$$n = \frac{\frac{Z^2 pq}{d^2}}{1 + \frac{1}{N} \left(\frac{Z^2 pq}{d^2} - 1 \right)} = 45/105 \cong 105$$

در این فرمول p و q نسبت موفقیت و شکست هستند که $0/5$ در نظر گرفته می‌شوند. مقدار خطای مجاز d برابر $0/05$ در نظر گرفته شده است. مقدار متغیر نرمال Z در سطح اطمینان ۹۵ درصد برابر $1/96$ است و مقدار N معرف حجم جامعه مورد نظر است که 145 نفر در نظر گرفته شده است. حجم نمونه یعنی n ، پس از محاسبه فرمول کوکران تقریباً برابر 105 به دست آمد. طبقات آماری جامعه آماری و جامعه نمونه در جدول (۲) آورده شده است. با توجه به اینکه

کلیه افراد جامعه مورد مطالعه و جامعه آماری باهم مشابهت کامل و یکسانی نداشته و دارای تجانس درون گروهی هستند و برابر جدول طبقات آماری به پنج گروه تقسیم شده‌اند، بنابراین برای اینکه حجم نمونه به نسبت مساوی از همه گروه‌ها انتخاب شوند برای نمونه‌گیری از روش طبقاتی تصادفی ساده استفاده شده است. لازم به توضیح است که محقق در نظر دارد، شاخص‌های متغیرها به روش تجزیه و تحلیل داده‌ها و نظام ارزش‌گذاری به صورت قاعده لیکرت، با طیف پنج گزینه‌ای (خیلی کم = ۱ تا خیلی زیاد = ۵) اندازه‌گیری شود.

جدول (۲) طبقات آماری

تعداد نمونه آماری	نسبت سهم جامعه آماری	تعداد جامعه آماری	طبقات جامعه آماری
۶۸	۶۴٪	۹۳	نیروی دریایی ارتش جمهوری اسلامی ایران
۱۶	۱۵٪	۲۲	وزارت دفاع و پشتیبانی جمهوری اسلامی
۷	۷٪	۱۰	سازمان بنادر و دریانوردی ارتش جمهوری اسلامی ایران
۷	۷٪	۱۰	کشتیرانی جمهوری اسلامی ایران
۷	۷٪	۱۰	شرکت ملی نفتکش جمهوری اسلامی ایران
۱۰۵	۱۰۰٪	۱۴۵	جمع کل

روش تجزیه و تحلیل اطلاعات و داده‌ها در جدول (۳) آورده شده است.

جدول (۳) روش تجزیه و تحلیل اطلاعات و داده‌ها

نوع داده	روش تجزیه و تحلیل	ابزار، فنون تجزیه و تحلیل	فرآیند تجزیه و تحلیل
داده‌های کیفی	توصیفی	اسناد و مدارک	تجزیه و تحلیل اطلاعات و داده‌های جمع‌آوری شده از طریق بررسی اسناد و مدارک و تلخیص مطالب انجام شده است.
داده‌های کمی	به‌کارگیری آمار توصیفی و استنباطی	پرسش‌نامه	توصیف داده‌ها، طبقه‌بندی داده‌ها از آماره‌های توصیفی نظیر رسم نمودار، جداول توزیع فراوانی، درصد فراوانی، میانگین و انحراف معیار در آمار توصیفی و استفاده از آزمون‌های فرضیه مربع کای در آمار استنباطی
آمیخته	تجزیه و تحلیل همزمان داده‌های کیفی و کمی	اسناد، مدارک و پرسش‌نامه	با اطلاعات کیفی و کمی و مقایسه آن‌ها، تجزیه و تحلیل آمیخته انجام خواهد شد.

همچنین روایی و پایایی ابزار جمع‌آوری اطلاعات در جدول (۴) آورده شده است.

جدول (۴) روایی و پایایی ابزار جمع‌آوری اطلاعات

روایی و پایایی		ابزار جمع‌آوری	روش جمع‌آوری
پایایی	روایی		
در این تحقیق به منظور تعیین پایایی پرسش‌نامه، تعداد ۱۰۵ پرسش‌نامه تأیید شده به جامعه نمونه واگذار شد و برای افزایش پایایی پرسش‌نامه با طرح مجدد سؤالات به گونه‌ای دیگر و در زمانی دیگر از اطلاعات مشترک چندین کارشناس استفاده شد و سپس با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ پایایی آن‌ها اندازه‌گیری شد.	به‌منظور روایی و این که پرسش‌نامه می‌تواند خصیصه و ویژگی که برای آن طراحی شده است را مورد ارزیابی قرار دهد، پرسش‌نامه پس از تهیه مورد قضاوت افراد آگاه و مطلع و صاحب‌نظر قرار گرفت و جهت استانداردسازی به مشاوره گذاشته شد و با لحاظ نمودن نقطه‌نظرات آن‌ها موجبات روایی بیشتر پرسش‌نامه را فراهم کرد.	پرسش‌نامه	میدانی
از مطالعه چندباره اسناد و منابع گوناگون مرتبط با تحقیق و هم‌پوشانی نسبی که در ارتباط با متغیرهای تحقیق بین اسناد وجود دارد، پایایی اسناد و مدارک تأمین شده است.	اسناد و مدارکی که از آن‌ها در این تحقیق استفاده شده است گویای متغیرها و مفاهیم مورد نظر تحقیق بوده است. شاخص‌ها به‌طور واقعی بیانگر آن چیزی است که باید چگونگی آن در متغیر تابع تبیین شود. مقایسه اسناد و مدارک و تطبیق نظرات مختلفی که در راستای مطالب مطرح شده انجام شد نشان از اعتبار بالای این ابزار دارد.	اسناد و مدارک	کتابخانه

همان‌گونه که ذکر شد در این تحقیق جهت پایایی پرسش‌نامه از ضریب آلفای کرون باخ استفاده شد که به صورت زیر است:

$$\alpha = \frac{k}{k-1} \left(\frac{\sum s_i^2 - s_t^2}{s_t^2} \right)$$

در این فرمول k تعداد سؤالات پرسش‌نامه، s_t^2 واریانس کل و $\sum s_i^2$ مجموع واریانس هر یک از سؤالات پرسش‌نامه است. در تحقیقات علمی پرسش‌نامه‌ای، آلفای کرونباخ کمتر از ۰/۶ معمولاً ضعیف تلقی می‌شود، دامنه ۰/۷ قابل قبول و بیش از ۰/۸ خوب در نظر گرفته می‌شود. همان‌گونه که در جدول (۵) مشاهده می‌شود آلفای کرونباخ در بخش ناوگان نظامی از ۰/۸ بیشتر بود و لذا پایایی پرسش‌نامه تحقق یافته و خوب تلقی شده است.

جدول (۵) پایایی پرسش‌نامه با آلفای کرونباخ

نام متغیر	ضریب آلفای کرونباخ	تعداد گویه
مؤلفه‌های نظامی	۰/۸۹۴	۳

تجزیه و تحلیل داده‌ها

تجزیه و تحلیل داده‌های کیفی

با توجه به اطلاعات اخذ شده از اسناد، مدارک و منابع مرتبط با مرتبط با مؤلفه‌های نظامی قدرت دریایی، مشاهده می‌شود که در حوزه ناوگان دریایی، جمهوری اسلامی ایران دارای ناو جنگی، ناوشکن، ضد دریایی، ناوهای لجستیک، ناوهای مین‌روب، ناوچه‌های ضد دریایی و کشتی، زیردریایی و غیره است که از جمله ظرفیت‌های نیروی دریایی می‌باشد و باید همانند بسیاری از کشورهای پیشرفته در راستای بومی‌سازی فناوری‌های نظامی ناوگان دریایی گام برداشت. نیروی دریایی ایران با توجه به ساختار سازمان‌های نظامی آن، متشکل از دو بخش ندسا و نداجا است که هر کدام در بخشی از عرصه دریایی پیرامون ایران قدرت‌آفرینی می‌کنند. لذا استراتژی دریایی ایران ترکیبی از استراتژی و تاکتیک دریایی خاصی می‌باشد تا بتواند از قدرت دریایی خود به شکل مناسبی استفاده نماید. با استفاده از تفوق در تصمیم‌گیری، امکان واکنش دقیق‌تر و سریع‌تر نسبت به اقدامات دشمن و خنثی نمودن آن فراهم می‌شود. با به‌کارگیری تسلیحات و فناوری‌های به‌روز در ناوگان زیرسطحی، امکان رصد هرگونه فعالیتی در محیط‌های اقیانوسی فراهم می‌شود و می‌توان تغییرات محیطی را در آینده پیش‌بینی کرد. استفاده از فناوری‌های حوزه انرژی در ناوگان دریایی، بر روی سرعت، قدرت، تحمل و پایداری، وزن، ثبات، سلاح‌ها، رادارها و کاهش هزینه‌ها تأثیر گذار است. در حوزه پایگاه‌های دریایی باید به بررسی ابعاد ژئوپلیتیکی، ژئواستراتژیکی، دفاعی-امنیتی، سیاسی، فرهنگی-اجتماعی، علمی-فناوری، تجاری-اقتصادی و آماد و پشتیبانی در روند ایجاد پایگاه‌های دریایی توجه شود تا زمینه حضور مستمر در عرصه دریاها به نحو احسن صورت گیرد. با بهره‌گیری نداجا از پایگاه‌های برون‌مرزی، عمق عملیاتی و قدرت منطقه‌ای کشور افزایش می‌یابد و بر معادلات دفاعی و سیاسی منطقه تأثیر به‌سزایی می‌گذارد. نوابندر مکران به‌عنوان یک پایگاه متحرک دریایی برای جمهوری اسلامی ایران، دارای ظرفیت‌های متعددی همانند توانایی حمل همزمان ۵ فروند بالگرد، ارائه خدمات فنی و طبقات ده‌گانه آمادی شامل آب، سوخت، مهمات و غیره می‌باشد و با تجهیز به انواع سامانه‌های به‌روز جمع‌آوری اطلاعات می‌تواند در نقش یک ناو اطلاعاتی به اجرای مأموریت بپردازد. در حوزه ناوگان هوایی، با استفاده از هواپیماهای ضدزیردریایی امکان شناسایی زیردریایی‌های دشمن و حمله به زیردریایی‌ها یا شناورهای سطحی کمک‌کننده آن‌ها فراهم می‌شود. همچنین ناوگان هوایی به‌منظور دفاع از کاروان‌ها و دفاع از ناوگان که شامل جلوگیری از حملات هوایی می‌باشد نیز

به کار می‌روند. کاربرد دیگر ناوگان هوایی در اجرای حملات هوایی با به‌کارگیری هواپیماهای سریع و دقیق مخصوص حملات هوایی دارای حمل انواع سلاح‌های تهاجمی است.

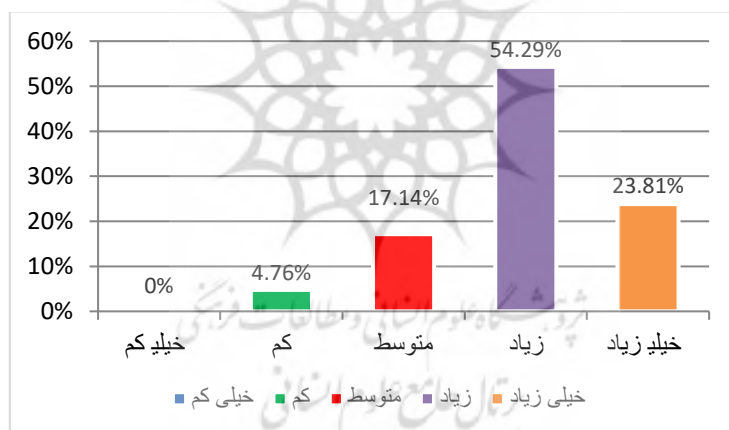
تجزیه و تحلیل داده‌های کمی

تجزیه و تحلیل آمار توصیفی

۱- به نظر شما داشتن ناوگان دریایی تا چه حد در ارتقاء قدرت دریایی جمهوری اسلامی ایران مؤثر خواهد بود؟

جدول (۶) توزیع فراوانی شاخص تأثیر ناوگان دریایی در ارتقاء قدرت دریایی

رتبه	فراوانی F_i	درصد فراوانی F_i
خیلی کم	۰	۰٪
کم	۵	۴/۷۶٪
متوسط	۱۸	۱۷/۱۴٪
زیاد	۵۷	۵۴/۲۹٪
خیلی زیاد	۲۵	۲۳/۸۱٪
جمع کل	۱۰۵	۱۰۰٪

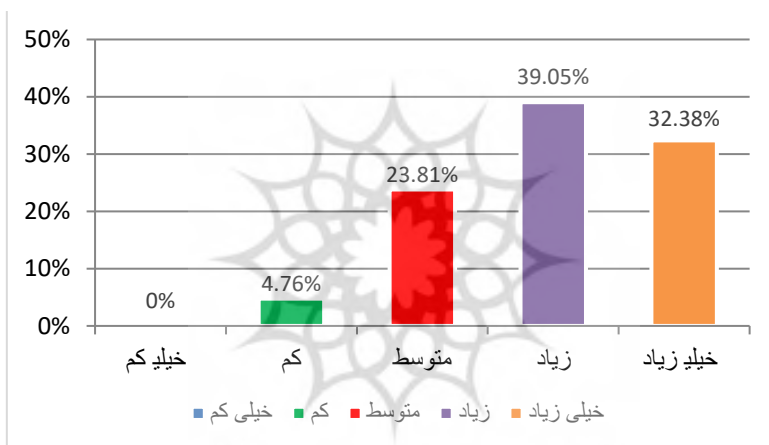
نمودار (۱) درصد فراوانی شاخص تأثیر ناوگان دریایی در ارتقاء قدرت دریایی

با توجه به جدول (۶) و نمودار (۱)، نتایج کسب‌شده مبین این مطلب است که از تعداد ۱۰۵ نفر از جامعه نمونه، تعداد ۲۵ نفر (۲۳/۸۱٪) خیلی زیاد، ۵۷ نفر (۵۴/۲۹٪) به مقدار زیاد، ۱۸ نفر (۱۷/۱۴٪) به میزان متوسط، ۵ نفر (۴/۷۶٪) کم و ۰ نفر (۰٪) هم خیلی کم موافق این مطلب هستند که بر خورداری از ناوگان دریایی می‌تواند به ارتقاء قدرت دریایی جمهوری اسلامی ایران منجر شود.

۲- به نظر شما ایجاد پایگاه‌های دریایی دور و نزدیک تا چه حد در ارتقاء قدرت دریایی جمهوری اسلامی ایران مؤثر خواهد بود؟

جدول (۷) توزیع فراوانی شاخص تأثیر پایگاه دریایی در ارتقاء قدرت دریایی

رتبه	فراوانی F_i	درصد فراوانی F_i
خیلی کم	۰	۰٪
کم	۵	۴/۷۶٪
متوسط	۲۵	۲۳/۸۱٪
زیاد	۴۱	۳۹/۰۵٪
خیلی زیاد	۳۴	۳۲/۳۸٪
جمع کل	۱۰۵	۱۰۰٪

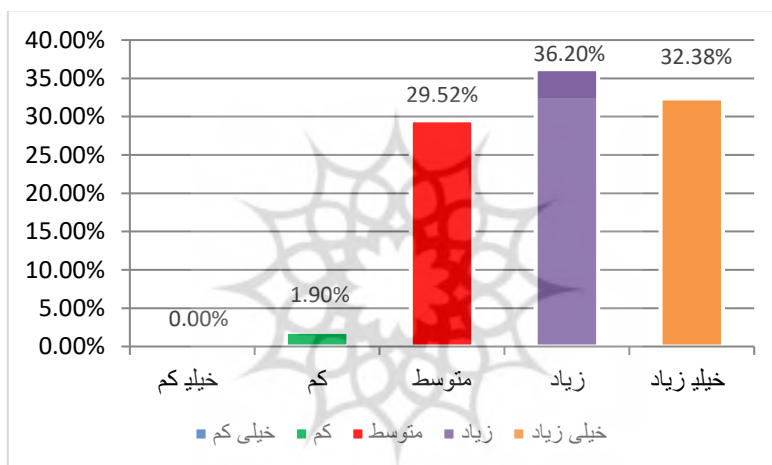
نمودار (۲) درصد فراوانی شاخص تأثیر ایجاد پایگاه‌های دریایی دور و نزدیک در ارتقاء قدرت دریایی

با توجه به جدول (۷) و نمودار (۲)، نتایج کسب‌شده مبین این مطلب است که از تعداد ۱۰۵ نفر از جامعه نمونه، تعداد ۳۴ نفر (۳۲/۳۸٪) خیلی زیاد، ۴۱ نفر (۳۹/۰۵٪) به مقدار زیاد، ۲۵ نفر (۲۳/۸۱٪) به میزان متوسط، ۵ نفر (۴/۷۶٪) کم و ۰ نفر (۰٪) هم خیلی کم موافق این مطلب هستند که ایجاد پایگاه‌های دریایی دور و نزدیک، به‌طور قابل‌ملاحظه‌ای در ارتقاء قدرت دریایی جمهوری اسلامی ایران مؤثر خواهد بود.

۳- به نظر شما داشتن ناوگان هوایی مناسب تا چه حد در ارتقاء قدرت دریایی جمهوری اسلامی ایران مؤثر خواهد بود؟

جدول (۸) توزیع فراوانی شاخص تأثیر ناوگان هوایی در ارتقاء قدرت دریایی

رتبه	F _i فراوانی	درصد فراوانی F _i
خیلی کم	۰	۰٪
کم	۲	۱/۹٪
متوسط	۳۱	۲۹/۵۲٪
زیاد	۳۸	۳۶/۲٪
خیلی زیاد	۳۴	۳۲/۳۸٪
جمع کل	۱۰۵	۱۰۰٪

نمودار (۳) درصد فراوانی مربوط به شاخص تأثیر ناوگان هوایی در ارتقاء قدرت دریایی

با توجه به جدول (۸) و نمودار (۳)، نتایج کسب شده مبین این مطلب است که از تعداد ۱۰۵ نفر از تحقیق خواندگان (جامعه نمونه) تعداد ۳۴ نفر (۳۳/۲٪) خیلی زیاد، ۳۸ نفر (۳۶/۵۸٪) به مقدار زیاد، ۳۱ نفر (۳۰/۲٪) به میزان متوسط، ۲ نفر (۰/۰۲٪) کم و ۰ نفر (۰٪) هم خیلی کم موافق این مطلب هستند که برخورداری از ناوگان هوایی مناسب در ارتقاء قدرت دریایی جمهوری اسلامی ایران مؤثر خواهد بود.

به طور کلی با توجه به جداول، نتایج کسب شده مبین این مطلب است که از تعداد ۱۰۵ نفر از تحقیق خواندگان (جامعه نمونه)، به طور میانگین تعداد ۳۱ نفر خیلی زیاد، ۴۵ نفر به مقدار زیاد، ۲۵ نفر به میزان متوسط، ۴ نفر کم و ۰ نفر به میزان خیلی کم موافق این مطلب هستند که مؤلفه های نظامی قدرت دریایی، بر ارتقاء قدرت دریایی جمهوری اسلامی تأثیر قابل توجهی

دارد؛ بنابراین نتایج حاصله بیانگر این است که ۹۶٪ افراد جامعه آماری به میزان متوسط به بالا معتقدند که عوامل ذکر شده در سؤالات پرسش‌نامه جهت ارتقاء قدرت دریایی جمهوری اسلامی ایران در حوزه ناوگان نظامی درست است. با توجه به این داده‌ها میانگین، انحراف معیار و واریانس شاخص‌های مؤلفه نظامی قدرت دریایی به شرح ذیل می‌باشد:

$$\begin{aligned} \bar{X} &= ۳/۹۸۳ && \text{میانگین} \\ S &= ۰/۸۸ && \text{انحراف معیار} \\ S^2 &= ۰/۷۷۵ && \text{واریانس} \end{aligned}$$

تجزیه و تحلیل آمار استنباطی

در این تحقیق جهت بررسی تصادفی نبودن پاسخ‌های جامعه نمونه، از آزمون کای-مربع استفاده شده است که در این آزمون، فرض‌های زیر در نظر گرفته شده‌اند:

فرض صفر H_0 : احتمالاً مؤلفه‌های نظامی در ارتقاء قدرت دریایی جمهوری اسلامی ایران تأثیرگذار نمی‌باشند.

فرض مقابل H_1 : احتمالاً مؤلفه‌های نظامی در ارتقاء قدرت دریایی جمهوری اسلامی ایران تأثیرگذار می‌باشند.

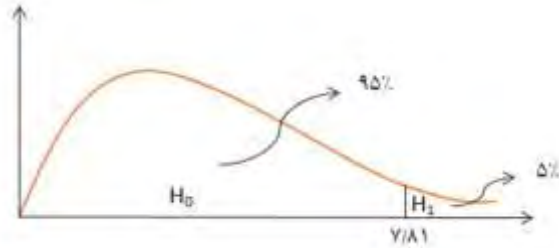
محاسبات آزمون فرضیه در جدول (۹) آورده شده است.

جدول (۹) محاسبات آزمون فرضیه

رتبه	فراوانی F_0	فراوانی نظری F_e	انحراف از میانگین $(F_0 - F_e)$	مجذور انحراف از میانگین $(F_0 - F_e)^2$	$\frac{(F_0 - F_e)^2}{F_e}$
خیلی کم	۰	۰	۰	۰	۰
کم	۴	۲۶/۲۵	-۲۲/۲۵	۴۹۵/۰۶	۱۸/۸۶
متوسط	۲۵	۲۶/۲۵	-۱/۲۵	۱/۵۶	۰/۰۶
زیاد	۴۵	۲۶/۲۵	۱۸/۷۵	۳۵۱/۵۶	۱۳/۳۹
خیلی زیاد	۳۱	۲۶/۲۵	۴/۷۵	۲۲/۵۶	۰/۷۸۶
جمع	۱۰۵	۱۰۵	-	-	۳۳/۱۷

مقدار بحرانی برای درجه آزادی ۳ و اطمینان ۹۵ درصد $\chi^2_{\alpha, df} = ۱۸۱$

کای-دو محاسبه شده آزمون (آماره آزمون) $\chi^2 = \sum \frac{(F_0 - F_e)^2}{F_e} = ۳۳/۱۷$

نمودار (۴) آزمون فرضیه

با توجه به مقدار بحرانی جدول $(\chi^2_{\alpha, df} = 7/81)$ ، آماره آزمون محاسبه شده $(\chi^2 = 33/17)$ و نیز نمودار (۴)، با توجه به اینکه آماره آزمون با درجه آزادی ۳ و سطح اطمینان ۹۵٪ در ناحیه H_1 قرار گرفته و از مقدار بحرانی جدول بزرگتر است، در نتیجه فرضیه صفر رد و فرضیه یک اثبات شده و بنابراین شاخص‌های ذکر شده برای مؤلفه‌های نظامی و تأثیر آن بر ارتقاء قدرت دریایی، تأیید می‌گردد. چون χ^2 نشان‌دهنده آن است که مؤلفه‌های نظامی تأثیرگذار بر ارتقاء قدرت دریایی جمهوری اسلامی ایران به میزان زیاد اهمیت دارند، بنابراین برای محاسبه شدت کارساز بودن آن (ضریب توافقی) از فرمول زیر استفاده می‌شود:

$$c = \sqrt{\frac{\chi^2}{\chi^2 + n}} = \sqrt{\frac{17/33}{1.05 + 17/33}} = 0/49$$

یعنی شدت کارساز بودن (ضریب توافقی) مؤلفه نظامی ۴۹٪ بوده است؛ بنابراین این دو متغیر از یکدیگر مستقل نبوده و بین آن‌ها ارتباط معناداری وجود دارد و این متغیر بر متغیر تابع، یعنی ارتقاء قدرت دریایی، تأثیر دارد.

تجزیه و تحلیل آمیخته

تجزیه و تحلیل و مقایسه نتایج مطالعه اسناد و مدارک (تجزیه و تحلیل کیفی) و نیز تجزیه و تحلیل آماری و نتایج حاصله از فرم‌های پرسش‌نامه (تجزیه و تحلیل کمی) در خصوص میزان تأثیرگذاری ناوگان نظامی در ارتقاء قدرت دریایی، به خوبی بیانگر این است که شاخص‌های احصاء شده در مرحله کیفی به درستی مورد توجه قرار گرفته و در مرحله کمی نیز مورد تأیید واقع شده‌اند. در نتیجه می‌توان بیان داشت که بهره‌گیری از ناوگان دریایی مجهز، پایگاه‌های دریایی و ناوگان هوایی مناسب، به روند پیشرفت و ارتقاء قدرت دریایی کشور کمک شایانی خواهد کرد. نیروی نظامی صرفاً برای مواجهه با جنگ نیست، بلکه برای برقراری امنیت دریایی، جهت تجارت و ایجاد نیروی بازدارندگی از هرگونه اقدام خصمانه از سوی سایرین نیز به کار گرفته می‌شود و در این راستا برای افزایش سطح امنیت و اقتدار ملی، نیاز به ارتقاء سطح کیفی و کمی

تجهیزات و یگان‌های مؤثر در دریا، گسترش مناطق دریایی دور و نزدیک و پشتیبانی کامل و سریع از یگان‌های نظامی و تجاری خود می‌باشد.

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

نتیجه‌گیری

محقق در این تحقیق به دنبال تبیین و شناسایی مؤلفه‌های مؤثر بر ارتقاء قدرت دریایی جمهوری اسلامی ایران در حوزه ناوگان نظامی بوده است و برای رسیدن به این هدف شاخص‌هایی مشخص گردید که عبارت بودند از ناوگان دریایی، پایگاه دریایی و ناوگان هوایی. لازم به ذکر است که جهت شناسایی و ارزیابی این شاخص‌ها، علاوه بر مطالعه اسناد و مدارک و تحقیقات انجام‌شده، ارائه پرسشنامه به جامعه نمونه نیز صورت گرفت که شامل ۱۰۵ نفر از صاحب‌نظران و متخصصین راهبردی حوزه قدرت دریایی در نیروی دریایی راهبردی ارتش جمهوری اسلامی ایران، وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح، سازمان بنادر و دریانوردی، کشتیرانی جمهوری اسلامی ایران، شرکت ملی نفت کش جمهوری اسلامی ایران بود و سپس با بهره‌گیری از موارد مذکور، تجزیه و تحلیل داده‌ها صورت گرفت. خلاصه مواردی که در ارتقاء ناوگان دریایی، پایگاه دریایی و ناوگان هوایی مؤثر خواهند بود و در نهایت موجب ارتقاء حوزه نظامی قدرت دریایی خواهند شد، در ذیل آورده شده است:

- تفوق در تصمیم‌گیری، برای واکنش دقیق‌تر و سریع‌تر نسبت به اقدامات دشمن با استفاده از فناوری‌های نوین
- بومی‌سازی فناوری‌های نظامی و تسلیحات ناوگان دریایی
- بهره‌گیری از ظرفیت‌های ناوگان دریایی همانند ناو جنگی، ناوشکن، ناوهای لجستیک، ناوهای مین‌روب، ناوچه‌های ضد دریایی و کشتی، زیردریایی و غیره و تجهیز آن‌ها به فناوری‌های به‌روز
- تجهیز ناوگان زیرسطحی به تسلیحات به‌روز برای شناسایی، پیش‌بینی، کشف و طبقه‌بندی هرگونه فعالیت در محیط‌های اقیانوسی
- توجه به فناوری‌های نوین در بحث انرژی جهت کاهش هزینه‌ها در ناوگان دریایی
- افزایش عمق عملیاتی جمهوری اسلامی ایران در مناطق دریایی اقیانوس‌های هند و اطلس با ایجاد پایگاه‌های دریایی برون‌مرزی و گسترش مرزهای دریایی
- توجه به ابعاد ژئوپلیتیکی، ژئواستراتژیکی، دفاعی-امنیتی، سیاسی، فرهنگی-اجتماعی، علمی-فناوری، تجاری-اقتصادی و آماد و پشتیبانی ایجاد پایگاه دریایی
- به‌کارگیری هدفمند ناوبندمرکران به عنوان پایگاه متحرک دریایی با توجه به ظرفیت‌های بالقوه

• تجهیز ناوگان هوایی به هواپیماهای ضدزیردریایی با قابلیت شناسایی دقیق و سریع زیردریایی‌های دشمن

• استفاده از ترکیب کشتی و هواپیماهای ساحل برای دفاع از کاروان‌ها و ناوگان

• به‌کارگیری هواپیماهای سریع و دقیق مخصوص حملات هوایی در ناوگان هوایی با قابلیت حمل انواع سلاح‌های تهاجمی، برد زیاد و مناسب برای شرایط مختلف آب‌وهوایی

تحلیل کمی نتایج حاصل از پاسخ جامعه نمونه به سؤالات پرسشنامه تحقیق، نشان داد که به‌طور میانگین ۹۶٪ افراد جامعه آماری به میزان متوسط به بالا معتقدند که مؤلفه‌های نظامی تأثیر به‌سزایی در ارتقاء نیروی دریایی دارد و می‌توان با استفاده از ناوگان دریایی، پایگاه دریایی و ناوگان هوایی مناسب، از ظرفیت‌های موجود بهره برد و موجبات افزایش قدرت دریایی کشور را فراهم آورد. با استفاده از آزمون کای دو نیز تصادفی نبودن این نتیجه مورد تأیید قرار گرفت.

پیشنهادها

پیشنهادهای اجرایی

الف- معاونت طرح و برنامه ستاد کل نیروهای مسلح

• مؤلفه نظامی در حوزه قدرت دریایی نسبت به دیگر مؤلفه پیشرو و جلودار است و با اقدامات خوب نیروهای دریایی ارتش و سپاه در این حوزه، حفظ و ارتقاء وضع موجود، نیازمند تقویت اعتبارات توسط معاونت طرح و برنامه ستاد کل نیروهای مسلح در جهت تأمین تجهیزات و تأسیسات برای شرایط آینده است.

• تأمین مالی طرح‌های تشکیل پایگاه‌های هوایی و بنادر پشتیبانی منطقه‌ای

• پیگیری معاونت طرح و برنامه ستاد کل نیروهای مسلح در راستای تأمین بودجه و اعتبارات لازم برای توسعه زیرساخت‌های دریایی و همچنین تکمیل طرح‌های پیشین نیروی دریایی

• تأمین اعتبارات توسط معاونت طرح و برنامه ستاد کل نیروهای مسلح برای توسعه و استفاده از فناوری‌های جدید با ذخیره‌سازی انرژی، تولید، تحویل و استفاده مجدد یا مدیریت انرژی، به‌منظور انعطاف‌پذیری مأموریت و بهره‌وری انرژی بیشتر در کشتی‌های نیروی دریایی

ب- معاونت عملیات ستاد کل نیروهای مسلح

• ایجاد توانمندی رزم سطحی (برخورداری از انواع شناورها، توان آفندی و پدافندی)

• ایجاد برتری در رزم زیرسطحی (دارا بودن زیردریایی‌های استراتژیک و تاکتیکی)

• ایجاد توانمندی موشکی و توان هوایی دریایا (انواع موشک‌های سطح به سطح، سطح به هوا، سطح به زمین و انواع بمب‌های هوشمند و هدایت‌پذیر)

• تشکیل پایگاه‌های مقدم شناوری و حضور ناوهای هواپیما بر در سطح جهان

- برخورداری از نیروهای واکنش سریع دریایی با حضور تفنگداران دریایی
- قدرت تهاجم از راه دور و دورایستا بودن بخشی از توان شناوری
- استفاده از یگان‌های پشتیبانی سنگین در آب‌های دوردست برای انجام پشتیبانی از ناوشکن‌ها

پیشنهاد‌های آتی

- چگونگی ارتقاء قدرت دریایی کشور با تأکید بر نقش نیروی دریایی راهبردی
- بررسی نقش نیروی دریایی راهبردی بر توسعه اقتصاد دریامحور
- بررسی و تحلیل نقش قدرت دریایی در مقابله با تهدیدات دریایی
- بررسی و مطالعه تطبیقی قدرت دریایی جمهوری اسلامی ایران با کشورهای حاشیه اقیانوس هند و حاشیه خلیج فارس
- بررسی جایگاه قدرت دریایی جمهوری اسلامی ایران در سطح منطقه اقیانوس هند در افق ۱۴۱۰

قدردانی

از خبرگان توانمندی که در طول پژوهش، دانش خویش را سخاوتمندانه در اختیار محققان این پژوهش قرار دادند و استواری پژوهش حاضر بر مشارکت و دانش این بزرگواران قرار گرفته است بسیار سپاسگزاریم.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

منابع

- اخگر، علی اکبر. (۱۳۹۱). نقش قدرت دریایی در اقتدار ملی ج. ا. ایران. همایش ملی توسعه سواحل مکران و اقتدار دریایی جمهوری اسلامی ایران.
- امیری، علی. (۱۳۹۹). تبیین نقش نیروی دریایی در قدرت دریایی جمهوری اسلامی ایران. فصلنامه بین المللی ژئوپلیتیک، ۱۶(۵۷): ۱۳۸-۱۸۲.
- جعفری طهرانی، پیمان؛ رشید، غلامعلی؛ سیاری، حبیب الله و فرشچی، علیرضا. (۱۴۰۰). تأثیر ایجاد پایگاه دریایی بر افزایش قدرت دریایی جمهوری اسلامی ایران، فصلنامه علمی آموزش علوم دریایی، ۸ (۱): ۲۱۳-۲۳۰.
- صادقی، علی. (۱۳۹۵). حضور در مدار ۱۰ درجه تحلیلی بر اهمیت حضور نیروی دریایی جمهوری اسلامی ایران در آبهای آزاد، پویش در آموزش علوم انسانی، ۱(۳): ۶۳-۷۹.
- طحانی، غلامرضا. (۱۳۸۸). کاربرد قدرت دریایی، فصلنامه علوم و فنون نظامی، ۶ (۱۴): ۵۷-۷۴.
- مطالعات گروهی دانشجویان دوره اول پژوهش محور- آینده پژوهی دانشگاه عالی دفاع ملی. (۱۳۹۸). معماری قدرت دریایی جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۱۴.
- نوابندر مکران در رزمایش دریایی اقتدار به نیروی دریایی ملحق شد، ۲۴ دی ۱۳۹۹، برگرفته از www.mehrnews.com/news/5121391
- Forbes, Andrew. (2015). The Future of Sea Power, Proceedings of the RAN Sea Power Conference, Australia, Sea Power Centre.
- Mansergh, M.J. (1950). Naval Aviation, Royal United Services Institution Journal, 571: 579.